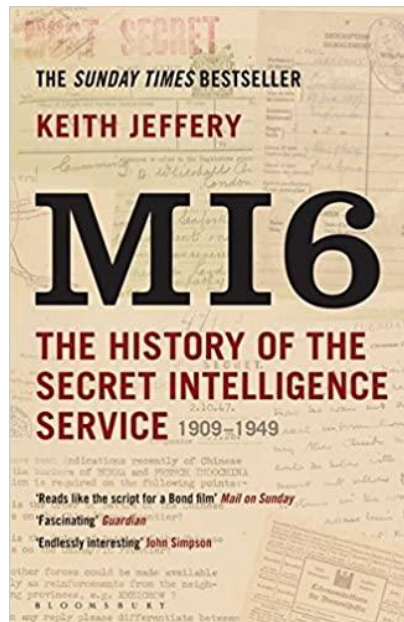

מלחמת ה- MI-6 במפעל ההעפלה

מאת: יהודה בן-צור

לאחרונה פורסמו בכמה עיתונים בארץ כתבות על יציאתו לאור של ספר (באנגלית) על ההיסטוריה של ה- MI-6, שירות המודיעין החשאי הבריטי (הידוע גם בשם SIS) החושף בין היתר גם את מבצעי השירות כנגד מפעל ההעפלה. אחד המבצעים, שזכה לשם "מבוכה" (Operation Embarrass), מתייחס לפיגועים ב-5 אוניות מעפילים בשנת 1947 באיטליה. המחבר, ג'פרי קייט, לא נוקב בשמות האוניות, כולל שם האוניה שלדבריו נפגעה כליל ("total loss").

לנו ידוע על פיגוע באוניה אחת בלבד, 'עצמאות'-Pan Crescent, בנמל ונציה. האירוע דווח טלפונית למטה 'המוסד לעליה ב' בפאריס בזמן אמת ונרשם ביומן המבצעים¹: "מ'בנימין' [כינוי של איטליה] 30/8/47 שעה 12.15 – הושם מוקש תחת חרטום 'הגדולה' [הכינוי המינהלי של האוניה]. חרטום הכלי ניזוק. אי אפשר עדיין להעריך את הנזק". למחרת היום דווח גזבר 'המוסד' בג'נבה למטה: "מ'פינו' 31/8/47 - הצד הפוליטי של המקרה עם הכלי 'הגדול' מסתבך והולך. ברור שאין להודות כי זהו כלי שלנו, אך יש למצוא אפשרות לפרסום הנוולות של 'הממולים' [כינוי של הבריטים]. אין ידיעות על גורל הכלי 'הגדול' ". מאוחר יותר הוא הוסיף: " 'ברג' [כינוי נוסף של 'פינו', ששמו היה פנחס גינזברג] הנזק של 'הגדולה' לא גדול. ידרוש תיקון של 10 יום. אפשר לפרש כאילו כלי מבחוח פגע בו. 'דניאלה' [אחד מכינויי עדה סרני, הממונה על שלוחת 'המוסד' באיטליה] מציעה למכור את הכלי. העיתונות אינה מגיבה על העניין. 'ברג' מציע לתקן את הכלי ולא למכרו". ב-25 בספטמבר 1947 יצאה 'עצמאות' מונציה והצטרפה ל'קיבוץ גלויות' בקונסטנצה.

1. 'המוסד לעליה ב', יומן מבצעים – פריז 1947, הוצאת אוניברסיטת בן גוריון 1991

ב-10 במאי 2011 פניתי להיסטוריון הצי הבריטי Ninian Stewart, מחבר הספר "The Royal Navy and the 'Palestine Patrol'" בהנחה שיוכל לסייע לנו לפתור את התעלומה. להלן תרגום תשובתו: "המטלה שהוטלה עלי הייתה לתאר את פעילות 'הסיירת הפלסטינית' ולא ארגונים אחרים. למעט מטען חבלה שנמצא במשחתת שהובילה כמה [יהודים] ממשוחררי הצי הבריטי ממצרים לארץ ישראל, נתקלתי גם באפשרות שהאדם המיומן, שכיום נקרא צוללן למים רדודים, קצין הצי הבריטי רס"ן קראב, הטמין מטען באוניה באיטליה. בכל אופן, הגעתי למסקנה שבאותה עת [אוג'-ספט' 1947] הוא היה בחיפה, מדריך את מלחי הצי הבריטי לצלול מתחת לאוניותיהם ע"מ לבדוק שלא הוצמדו אליהן - אתה יודע ע"י מי² - מוקשים. מה גם שהמטען לא הוצמד לתחתית האוניה מבחוץ, אלא בתוכה³... כשבדקתי את פעילותו של קראב, שרות המודיעין החשאי (S.I.S.) אישר שהוא היה מעורב בלחימה בעליה הבלתי-חוקית [האם הכוונה להדרכת מלחי הצי?...] יותר מזה איני יודע⁴."

המחבר ג'פרי קייט לא פירט את שמות 5 האוניות שנפגעו לדבריו ע"י ה-MI6 ואת מועדי הפיגוע והנמלים (עמ' 692): "בקיץ 1947 ועד תחילת 1948 הותקפו 5 אוניות בנמלים איטלקיים. העדיפות שנקבעה לחולית החבלנים הייתה לוודא שהאוניות שנקבעו לפיגוע יהיו לאחר פריקתן וללא אנשים עליהן. אוניה אחת נפגעה כליל [Total Loss] ו-2 אחרות ניזוקו. מוקשים ימיים שהוצמדו ל-2 אוניות נוספות נתגלו כנראה. במקרה אחד המוקש ניתק מגוף האוניה ולאחר מכן הוא נתגלה ע"י צוללנים ומקורם האנגלי נתגלה. מנהל הנמל המקומי לא ראה בכך הפתעה, מאחר וקרוב לודאי שהערבים השתמשו בציוד בריטי". המודיעין הבריטי יצר "ארגון וירטואלי" שנועד (עמ' 693): "להטית חשד מהבריטים. הארגון נקרא "מגיני פלסטין הערבית" והוא לקח על עצמו את האחריות על הפעילות נגד ההגירה היהודית לארץ ישראל".

הייתכן שמסמכי המודיעין הבריטי שנפרשו לעיני המחבר לא כללו את פרטי האוניות שנפגעו? בכול מקרה אין בידנו מידע על פיגוע באוניות שנרכשו/נחכרו ע"י 'המוסד לעליה ב', למעט 'עצמאות'. כמה ימים לאחר הפיגוע, ב-5 בספטמבר 1947, שיגר השגריר הבריטי ברומא למשרד החוץ האיטלקי רשימת אוניות חשודות - 389/42/47 בה נכללת גם Pan Crescent "הנמצאת בתיקונים בונציה לאחר שהיא ניזוקה לאחרונה מפיגוע". הרשימה כוללת 13 כלי שיט, ש-5 מהם אינם קשורים כלל ל'מוסד'. הסיפור המעניין הוא הסיפור שלא יצא לפועל ואשר "אחד מקציני המודיעין טען שהייתה זו ההזדמנות הגדולה ביותר שפוספסה - תוכנית לפגוע ב-Warfield President בעת הפלגתה לנמל הצרפתי סט בקיץ 1947".

(עמ' 694): "יכטה של המודיעין הבריטי עם חבלנים מיומנים עקבה אחר האוניה במגמה לנטרל אותה באמצעות הצמדת מוקש ימי לגוף האוניה עם השהיה של 3-4 ימים עד לפיצוץ. השהיה כזו הייתה מאפשרת ליכטה להתרחק למימי איטליה, אך מאידך החבלנים לא יכלו להבטיח שאנשים לא ייפגעו. בכל מקרה, לאחר שהצרפתים הבטיחו לבריטים במאי 1947 שהם ינקטו

² הכוונה לחולית החבלה של הפלי"ם, בפיקודו של יוחאי בן-נון.

³ הכוונה כמובן לפיגוע באוניה 'עצמאות' בונציה.

⁴ ליונל קראב מצא את מותו בצלילת ריגול אחר סיירת סובייטית. עיקרי הסיפור: באפר' 1956 מגיע ניקיטה חרושצ'וב לביקור רשמי בבריטניה ע"ג הסיירת הסובייטית Ordzhonikidze שעוגנת לצורך הביקור בנמל פורטסמות'. הבריטים מעוניינים לאסוף מודיעין על מערכת ההנעה החדשה של הסיירת ולצורך כך ה-MI6 מגייס את קראב שיצול לקרקעית הסיירת ויחקור. קומנדר קראב יוצא למשימה ונעלם. ישנן מספר ספקולציות לגבי גורלו, הסבירה ביותר מביניהן היא שלסובייטים היה מידע מודיעיני על הפעולה המתוכננת, אנשי צרפדע שלהם ארבו לקראב, חיסלו אותו ודאגו שגופתו תעלם. גופה נטולת ראש וידיים שהתגלתה 14 חודשים לאחר ההעלמות נחשדה שהיא של קראב, אבל בגלל מצבה לא הצליחו לקבוע שהיא אכן גופתו. תעלומת ההעלמות נשארה לפיכך לא פתורה עד עצם היום הזה וקראב נחשב מת שמקום קבורתו לא נודע.

בצעדים למניעת זרם המהגרים, משרד החוץ הבריטי הטיל אמברגו סודי על מבצעי 'המבוכה' בצרפת והיכטה קיבלה הוראות "להפליג למשימות אחרות באיטליה". האוניה הפליגה מצרפת ב- [10] ביולי עם 4,500 פליטים וזכתה להכרה בינ"ל כ'אקסודוס 47'."

באשר לפיגוע 'בעצמאות' ובנוסף לאמור לעיל, מן הראוי להציג את סיפורה של עדה סרני, הממונה על שלוחת 'המוסד לעליה ב', המוצג בספרה 'ספינות ללא דגל', הוצאת 'עם עובד', עמ' 136-138: "...תקוותינו שהכנת האוניה תעבור בשלום נכזבה. 2 קציני ביון בריטיים עלו על האוניה נפגשו עם בעל האוניה האמריקאי [פאול שולמן, לימים מפקד חיל הים הראשון]... הקשיבו באדיבות לביאוריו והסתלקו... אחרי שבועיים הייתה האוניה מוכנה להפלגה... שנקבעה ל- [30 באוגוסט] שעה 7 בבוקר... אך פאול ואברהם [זכאי] נזכרו שחסר להם פריט מסוים וההפלגה נדחתה לשעות אחדות. בשעה 11 עלה רב החובל לגשר... עם העלאת העוגנים נשמעה התפוצצות חזקה בחרטום, שתי הדפנות נבקעו ומים חדרו לאוניה... למזלנו קרה האסון לא בים הפתוח... אלא במים שעומקם פחות ממטר מתחת לקרקעית האוניה... שנפגעה ממוקש תת-ימי... היה ברור שזאת פעולה של המודיעין הבריטי. בחודשים האחרונים הגיעו אלינו... מכתבי-איום בחתימת הועד הערבי העליון שדובר בהם על חבלות באוניותינו... הימאים ששמרו על האוניה סיפרו כי ראו בלילה סירת משוטים ששטה מסביב... בבוקר הבא נסתמה הפירצה, המים נשאבו... והאוניה נכנסה למבדוק... אחרי ימים מספר השמיע הקצין שנשכר בידי שירותי הביון הבריטי וידוי מלא באוזניו. לאחר התפוצצות המוקש תקפה אותו חרטה. הוא הבין שסיועו לבריטים היה עלול לגרום למותם של בני אדם. הוא סיפר כי הבריטים פקדו עליו לרדת מהאוניה יום לפני הפלגתה. הוא לא ידע שהם עומדים לחבל באוניה. הוא אדם דתי ורגשי האשמה הם שגרמו לו להתוודות". במהלך ספטמבר 1947 האוניה תוקנה והצטרפה לאחותה, Pan York – 'קיבוץ גלויות' (ששונה לאחר מכן לשם 'קוממיות'), בנמל קונסטנצה. 'הפאנים' הגיעו בהסכמה עם הבריטים לנמל פמגוסטה בקפריסין, ב-1 בינואר 1948, עם למעלה מ-15,000 מעפילים.